

Dr hab. Elżbieta Napora, prof. UJD
Katedra Psychologii
Uniwersytet Jana Długosza
w Częstochowie

Częstochowa, 29 sierpnia 2024 r.

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Pani mgr Agaty Ruźniak-Lubockiej

pt. *Opieka nad dzieckiem w wieku poniemowlęcym*

w kontekście współczesnego rodzicielstwa

napisanej pod kierunkiem dr hab. Marii Kaźmierczak, prof. UG

promotor pomocniczy dr Paulina Pawlicka

Problematyka opieki nad dzieckiem jest procesem, na który oddziałuje wiele czynników, m.in. postawy i przekonania rodziców, dostępność ich zasobów, struktura i status materialny rodziny, sytuacja zawodowa rodziców. Równolegle na proces wpływa polityka społeczna, czy szeroko pojęte wsparcie oferowane przez państwo. Zagadnienie to od niewielu lat wzbudza ciekawość przedstawicieli nie tylko dyscypliny naukowej – psychologów, w równej mierze pedagogów, socjologów, czy asystentów rodziny. Wielu badaczy podkreśla, że interakcje matka –dziecko są współzależne i stanowią podstawę jakości relacji matka– dziecko. Pojawia się zatem pytanie, jak ważne są podejmowane badania nad uchwyceniem wzajemnych współzależności pomiędzy tymi czynnikami? Z przeglądu dotychczasowej literatury naukowej wynika, że zagadnienie to jest słabo identyfikowanym tak z perspektywy poznawczej jak i empirycznej. Nie mniej, na powyżej sformułowane pytanie mamy spójną odpowiedź w obrazie wyników uzyskanych przez Doktorantkę Agatę Ruźniak-Lubocką.

Odnosząc się na początku do układu pracy doktorskiej Pani magister warto podkreślić, iż całość dysertacji ma układ klasyczny, typowy dla prac naukowych z częścią

teoretyczno – empiryczną. Zawarte w niej treści ujęte zostały w sześciu punktach, które są rozdziałami pracy, takie jak kolejno – trzy punkty stanowiące teoretyczne podstawy autorskiego projektu, punkt w którym Autorka omawia metodologiczne podstawy badań własnych oraz dwa następne stanowiące treści empiryczne pracy i dyskusję wyników. Całość pracy uzupełniają ścieżki bibliometryczne cytowanych publikacji oraz komplet załączników.

Należy zaznaczyć, że w ocenianej pracy zachowana jest wyraźna proporcja pomiędzy zawartością teoretyczną, która obejmuje 87 stron, a zawartością empiryczno – analityczną na którą Doktorantka przeznaczona prawie 100 kolejnych stron. W analizie bardziej szczegółowej, przedstawiona do recenzji dysertacja obejmuje: streszczenia w językach polskim i angielskim, spis treści, wprowadzenie, trzy punkty odnoszące się do podstaw teoretycznych, punkt związany z podstawami metodologicznymi oraz dwa punkty dotyczące prezentacji wyników wraz z ich dyskusją. W końcowej części pracy zawarto ograniczenie badań, implikacje wyników do praktyki zawodowej, bibliografię, spis tabel, spis rysunków oraz załączniki i materiały uzupełniające.

Chcę podkreślić, iż ocena zawartości teoretycznej pracy doktorskiej jest bardzo pozytywna, w skład której wchodzi trzy zagadnienia spójne z realizowanym tematem dysertacji. W pierwszym, *Rozwój dziecka w wieku poniemowlęcym* zostały omówione czynniki będące podłożem rozwoju i funkcjonowania dziecka oraz czynniki ryzyka w rozwojowym okresie poniemowlęcym. W zawartości Autorka podejmuje kwestie ważne dla zrozumienia tematu takie jak, *okresy wrażliwe* (str. 12), *kamienie milowe* (str. 23). Doktorantka wykorzystując dostępność najnowszej literatury omawia rolę i znaczenie temperamentu z perspektywy teorii ważnych dla dyscypliny jak: Kagen'a, Thomasa i Chees'a (str. 14 –16). Co niezwykle istotnie podnosi kwestię przywiązania jako relacyjnego podłoża rozwoju i funkcjonowania dziecka, ten wątek uznaje za niezwykle ważny dla zrealizowanego projektu empirycznego, a zwłaszcza przyjęcie jego ram do interpretacji wyników (w dalszej części rozprawy).

W punkcie drugim, *Rodzina jako pierwotne miejsce rozwoju dziecka*, Autorka prezentuje psychologiczne ujęcia rodziny i jej znaczenie dla rozwoju dziecka, rodzicielstwo z perspektywy zadań rozwojowych dorosłych oraz różnic w pełnieniu ról rodzicielskich z uwzględnieniem dyferencji indywidualnych. Pani Agata Ruźniak-Lubocka w oparciu o interdyscyplinarne teorie rozwija rozumienie rodziny zarówno z perspektywy socjologicznej jak i psychologicznej, podkreślając cyrkularność jej systemu.

Warto zaakcentować kompletność omówienia funkcji rodzica z akcentem na jego wrażliwość rodzicielską ale także, na jego dysfunkcyjność podczas procesu chorobowego, na przykład będącego w depresji. Interesującym opracowaniem jest następny punkt w tej części dysertacji, *Spoleczny kontekst życia rodziny*, w którym Doktorantka nawiązuje nie tylko do rozumienia ale nade wszystko, omawia z perspektywy, m.in. czynników społeczno – politycznych związanych z podejmowaniem decyzji o formie sprawowania opieki nad małym dzieckiem. Jak również, podkreśla znaczenie sprawowania opieki przez członków rodziny i osoby bliskie. Autorka rozwija zagadnienie związane z kontekstem wychowania takie jak rola i znaczenie dziadków czy świadczeń na rzecz rozwoju i wychowania dziecka. Zwłaszcza znaczenie dziadków dla współczesnej rodziny, co chcę szczególnie podkreślić, zostało przedstawione jako czynnik wspierający jej funkcjonowanie. Doktorantka przytaczane wyniki z badań, ilustruje wypowiedziami rodziców (str.75), a to systematyzuje wiedzę i pokazuje jej aplikacyjność. W części kończącej ten fragment pracy, Pani magister w oparciu o aktualne wyniki badań omawia niedostatek eksploracji nad zagadnieniem swojego projektu empirycznego. W tym punkcie, prezentuje ogólne treści tematycznie związane z podjętym zagadnieniem, a następnie korzystając z zasady „od ogółu do szczegółu” omawia kwestie niezbędne dla celu skonstruowania podstaw autorskiego modelu teoretycznego. W każdym z omówionych zagadnień, Autorka rozprawy zamieszcza dotychczasowy dorobek empiryczny związany z zakresem teoretycznym. Niezwykle istotnym elementem tej części pracy doktorskiej, jest jej spójność wewnętrzna, płynność w prowadzeniu czytelnika do kolejnego wątku. Co więcej, tę część cechuje komunikatywność przekazu i konsekwentność w prezentowaniu każdego z elementów części teoretycznej. Zawartość teoretyczną oceniam wysoko, starannie przygotowana, przemyślany zakres zagadnień, a zaprezentowana w pracy wielowątkowość sprzyja rozumieniu analizowanego tematu.

Kolejny rozdział dysertacji dotyczy metodologicznych podstaw badań własnych, który Autorka dzieli według ogólnie przyjętego schematu w rozprawach teoretyczno – empirycznych. Podążając tym kierunkiem myślenia, Doktorantka sformułowała w sposób nie budzący zastrzeżeń dwie grupy hipotez w ramach których, doprecyzowała cztery zasadnicze hipotezy szczegółowe, poddając je empirycznej weryfikacji w dalszej części rozprawy doktorskiej. Aby przybliżyć całość prezentuje schemat oczekiwanych zależności pomiędzy zmiennymi. Zaprezentowany model jest klarowny i przejrzysty. Tak szerokie i trafne ujęcie przesłanek uzasadniających opracowanie projektu badań

własnych, jest jak najbardziej zasadne i przekonujące recenzenta.

W gromadzeniu wyników wykorzystano rozbudowane narzędzia służące do diagnozy poznawczej małego dziecka takie jak, *Skalę Stanford – Binet – 5*, baterię narzędzi do diagnozy psychospołecznego funkcjonowania dziecka w wieku 1,5 – 5,5, r.ż. – *Krótką Skalę Rozwoju dziecka*. Każde z narzędzi jest o wysokiej rzetelności. Jednocześnie w celu weryfikacji hipotez, Autorka zastosowała *Skalę Koncentracji*, *Skalę Wrażliwości Empatycznej* które posłużyły do oceny rodziców. Z punktu widzenia celu podjętych badań narzędzia dobrano prawidłowo, dostarczają bowiem odpowiedniego do weryfikacji materiału empirycznego. Wykorzystane narzędzia pomiaru zmiennych charakteryzują się wysokimi współczynnikami rzetelności. Projekt empiryczny uzyskał akceptację Komisji ds. Etyki Badań Naukowych UG. Gromadzenie danych empirycznych było prowadzone autorsko. Choć brakuje więcej objaśniających informacji na jego temat, m.in. sposobu przechowywania i dostępu do uzyskanych danych.

Konstatując metodologiczną część pracy doktorskiej chcę podkreślić, iż zarówno pod względem merytorycznym jak i strukturalnym, nie budzi zastrzeżeń.

Autorka zrealizowała badania wstępne z zastosowaniem oryginalnej procedury gromadzenia danych. Otóż, za zgodą autora zaadoptowała oraz dopracowała kwestionariusz do oceny jakości opieki w placówkach dla dzieci do 3 lat. Jeszcze w 2020 roku, rozpoczęła proces gromadzenia wyników. Grupa badanych została starannie wyselekcjonowana z zachowaniem wszelkich zasad poprawności metodologicznej. A badanie triad w systemie rodziny, nie jest częstą praktyką wśród młodych naukowców, co podkreślam z pełnym przekonaniem. Projektując badania, Doktorantka świadomie postanowiła je zrealizować organizując spektakularny proces ich gromadzenia. Interesującą a zarazem cenną inicjatywą był sposób rekrutacji rodziców do projektu w formie zorganizowanej dla rodziców z dziećmi akcji pt. *Idę do przedszkola*. Połączenie diagnostycznego z aplikacyjnym działaniem (opinia dotycząca poznawczego funkcjonowania dziecka) miało wymiar kreatywności i badawczej uczciwości względem grupy rodziców.

Badania zostały zrealizowane w kilku etapach, w pierwszym etapie wzięło udział 416 rodziców (ponad 380 matek oraz 30 ojców) na tym etapie, badanie dotyczyło przygotowania narzędzia do pomiaru zadowolenia rodziców z opieki instytucjonalnej. W kolejnym etapie badanie służyło ostatecznej weryfikacji hipotez, w którym wzięło udział 197 rodziców oraz 100 dzieci w wieku do 3 lat. Jednocześnie chcę zwrócić uwagę na ogólne informacje zawarte w opisie grupy badanych osób, a dotyczące np. wieku

najmłodszego czy najstarszego dziecka w interesującym okresie rozwojowym. Podanie jedynie informacji o średnim wieku życia jest niepełne i rodzi niedosyt. Podobnie jak wiek życia badanych matek i ojców, nie podając wieku życia najmłodszej i najstarszej osoby badanej, jedynie uzupełniając dane o średnią wieku życia jest niekompletną informacją dla odbiorcy.

Przechodząc do czwartego rozdziału pracy, *Metody analiz statystycznych* Doktorantka szczegółowo omawia dobór statystyk służących weryfikacji hipotez. W analizach zastosowała zaawansowane metody statystyczne świadczące o wysokich kompetencjach i predyspozycji do samodzielnej pracy naukowej. Wyniki przeprowadzonych analiz systematyzuje w piątym rozdziale dysertacji, prowadząc czytelnika do zapoznania się z uzyskanymi efektami dającymi odpowiedź na sformułowane problemy badawcze. Zatem, jest to grupa interesujących analiz dotyczących różnic w zakresie funkcjonowania dzieci (tabela 7, 8), różnic co do postaw rodziców (tabela 9 – 11). Kolejna grupa wyników prezentuje analizy regresji ilustrujące związki pomiędzy badanymi zmiennymi jako predyktory rozwoju dziecka (tabela 12 – 15) oraz grupa wyników zilustrowana rysunkami, pokazująca interakcje czynników rodziców z rodzajem sprawowanej opieki, które przewidują funkcjonowanie dziecka (rysunek 5 – 14). Należy podkreślić, że obraz efektów zaprezentowany w tej części pracy, dostarczył odpowiedzi na jasno sformułowane pytania i związane z nimi hipotezy badawcze.

Ostatnie zagadnienia dysertacji stanowi przeprowadzona w sposób przejrzysty dyskusja wyników (str. 151–172). Doktorantka nie tylko przytacza brzmienie hipotez, ale jednocześnie uzyskane wyniki konfrontuje z aktualnymi doniesieniami na ten temat z literatury naukowej. Otrzymane wnioski z badań wskazały, że dzieci uczęszczające do placówek dziennej opieki osiągały wyższe wyniki na skalach mierzących umiejętności społeczne. Matki, które nie zdecydowały się na opiekę instytucjonalną, osiągały wyższe wyniki w nasileniu postawy ochraniającej i niekonsekwentnej oraz niższe wyniki w nasileniu postawy autonomii. Matki, których dzieci nie uczęszczały do placówek, osiągały wyższe wyniki na wymiarze empatii, jakim jest osobista przykrość. Ojcowie z tej grupy uzyskali natomiast wyższe wyniki na wymiarze przyjmowanie perspektywy. Uzyskane wyniki stanowią znaczący wkład w dyscyplinę psychologii a przede wszystkim, zawierają wskazówki pozwalające na prowadzenie eksploracji, także w innych grupach społecznych, jak na przykład: samotnych matek, samotnych ojców. Wnioski wzbogaciły i poszerzyły wymiar motywacji podejmowania decyzji przez

rodziców małych dzieci o korzystaniu z placówek opiekuńczych w różnej formie usprawniania rozwoju poznawczego oraz emocjonalno – społecznego. Nie mniej, zabrakło momentu w którym Doktorantka zaproponowałaby sugestie dalszej eksploracji podjętego zagadnienia z wykorzystaniem adaptacyjnej wersji kwestionariusza diagnozującego jakość zapewnionej opieki przez placówki dziennej opieki małego dziecka.

Pozostałe uwagi do pracy

Generalnie, praca jest starannie zredagowana zarówno pod względem stylistycznym jak i pod względem formalnym. Rzetelnie przygotowana, napisana formalnym językiem przyjętym w opracowaniach naukowych. Sygnalizując nieliczne aspekty pracy, które wymagałyby wzmocnienia, należy wskazać na zachowanie konsekwencji w cytowaniu autorów jak i zachowanie systematyczności w datowaniu publikacji cytowanych autorów z literatury (np. str. 15). Zaspokoiliby to pewien niedosyt w odbiorze kompletności przedstawionej do oceny dysertacji. Na podkreślenie zasługuje kończący rozprawę wykaz cytowanej w niej literatury (od str. 177 do str. 225). Doktorantka zamieszcza w wykazie bibliograficznym 465 tytułów, z czego 138 pozycji jest w języku polskim (30%). Zdecydowaną większość cytowanych pozycji stanowią źródła wydane po 2010 roku. Spis cytowanej literatury sporządzono zgodnie z zasadami obowiązującymi w psychologicznych opracowaniach, każdy tytuł ma dokładnie opisaną ścieżkę bibliometryczną. Dobór bibliografii wskazuje na bardzo dobrą znajomość zagadnienia przez Doktorantkę.

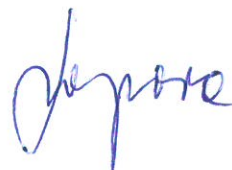
Do pracy w charakterze aneksu dołączono wykorzystane kwestionariusze narzędzi badawczych. Zaskakuje jednak brak przykładowych załączników, które zawierałyby wypełnione przez badanych rodziców kwestionariusze (choćby po jednym z każdego narzędzia), co dałoby odbiorcy obraz opinii osób uczestniczących w badaniach oraz pozwoliłoby stwierdzić z jakim poziomem ewentualnych trudności spotkała się Autorka analizując zgromadzony materiał empiryczny.

W dysertacji odnajduję drobne literówki edycyjne, to są zamiast wspierane jest – *wspieranie*; brakuje dopełnienia zdania, np. str. 44, str. 66 – szyk zdania brzmi niepoprawnie; błędny zapis niektórych wyrazów jak: *wykfalifikowanych*, zamiast – *wykwalfikowanych*. Czy, niefortunne sformułowania, dla przykładu *młode dzieci* (str. 84), dzieci z zasady są młode.

Konkluzja

Reasumując, należy stwierdzić, iż przedstawiona do recenzji dysertacja Pani magister Agaty Ruźniak-Lubockiej pt. *Opieka nad dzieckiem w wieku poniemowlęcym w kontekście współczesnego rodzicielstwa*, w wysokim stopniu spełnia warunki wynikające z ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 r. oraz ustawy Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 3 lipca 2018 r. Przedmiotem pracy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie stawianego problemu badawczego. Doktorantka wykazała się przy tym, wiedzą teoretyczną w dyscyplinie psychologia, znajomością oraz wykorzystaniem zaawansowanych statystyk. Ponadto, rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania własnych wyników z badań naukowych w sferze społecznej, tym samym Pani magister zaprezentowała kompetencje w zakresie samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

W związku z powyższym, wnoszę do Wysokiej Rady Naukowej Uniwersytetu Gdańskiego o dopuszczenie magister Agaty Ruźniak-Lubockiej do dalszych etapów procedowania przewodu doktorskiego. Jednocześnie wnioskuję o wyróżnienie pracy doktorskiej.

Dr hab. Elżbieta Napora prof. UJD
Katedra Psychologii Uniwersytetu Jana Długosza
w Częstochowie

Uzasadnienie wyróżnienia pracy doktorskiej
Pani mgr Agaty Ruźniak-Lubockiej
pt. *Opieka nad dzieckiem w wieku poniemowlęcym*
w kontekście współczesnego rodzicielstwa
napisanej pod kierunkiem dr hab. Marii Kaźmierczak, prof. UG
promotor pomocniczy dr Paulina Pawlicka

Oryginalność i nowatorstwo rozprawy doktorskiej

- 1) Autorka prowadziła badania triad w systemie rodziny, co nie jest częstą praktyką pośród młodych naukowców.
- 2) Projektując badania, Doktorantka postanowiła je zrealizować organizując spektakularny proces ich gromadzenia. Interesującą a zarazem cenną inicjatywą był sposób rekrutacji osób do projektu w formie zorganizowanej dla rodziców z dziećmi, akcji pt. *Idę do przedszkola*. Połączenie diagnostycznego z aplikacyjnym działaniem (opinia dotycząca poznawczego funkcjonowania dziecka) miało wymiar kreatywności i badawczej uczciwości względem grupy rodziców.

Znaczenie uzyskanych wyników badań dla wiedzy teoretycznej i/ lub praktyki psychologicznej

- 1) Autorka zrealizowała badania wstępne z zastosowaniem oryginalnej procedury gromadzenia danych. Zaadoptowała oraz dopracowała do warunków polskich narzędzie służące do oceny jakości opieki w placówkach dla dzieci do 3 r.ż. Kwestionariusz ma wymiar praktyczny mogący w przyszłości posłużyć innym badaczom, w gromadzeniu wyników w tym obszarze diagnostycznym.
- 2) Zaproponowany sposób gromadzenia wyników poprzedzony diagnozą małych dzieci, jest propozycją zarówno nowatorską jak i nową praktyką psychologiczną. Doktorantka podpowiada nowe możliwości docierania do celowej grupy badanych osób.
- 3) Uzyskane wyniki mogą być przydatne do celów psychologizacji rodziców pokazując oddziaływanie placówek/instytucji opiekuńczo-wychowawczych na szeroko pojęty rozwój psychospołeczny małych dzieci.

